Тема 10. Відповідальність за порушення на ринку фінансових послуг ЄС. Судова практика Європейського суду та Європейського суду з прав людини щодо захисту споживачів фінансових послуг

ПЛАН

1. Загальна характеристика європейської системи захисту прав споживачів фінансових послуг.
2. Правовий статус судових інституцій в системі захисту прав споживачів фінансових послуг: Європейського суду та Європейського суду з прав людини.
3. Огляд судової практики Європейського суду щодо захисту споживачів фінансових послуг

1. Загальна характеристика європейської системи захисту прав споживачів фінансових послуг.

Нечесна комерційна практика

суперечить вимогам «професійної порядності», викривляє економічну поведінку споживача, є практикою, що вводить в оману, агресивною комерційною практикою або одним з певних видів практики, зазначених у Додатку до Директиви 2005/29 Європейського Парламенту та Ради Міністрів про нечесну комерційну практику на нутрішньому ринку Співтовариства

викривлення економічної поведінки споживача

використання комерційної практики для суттєвого зниження здатності споживача приймати обізнане рішення, якого він за відсутності таких умов не прийняв би

Практика, що вводить в оману, полягає у такому:

а) будь-який продаж продукту, зокрема порівняльна реклама, що призводить до переплутання із продуктами, торговельними марками, торговельними найменуваннями конкурентів;

б) недодержання продавцем попередньо взятих на себе зобов'язань за кодексами поведінки. «Кодекс поведінки» визначається як угода чи сукупність правил, не закріплених у законодавстві країни, що визначають поведінку продавців, які беруть на себе обов'язки обмежувати свою діяльність одним чи більше секторами підприємництва.

2. Правовий статус судових інституцій в системі захисту прав споживачів фінансових послуг: Європейського суду та Європейського суду з прав людини

Європейський суд

— Суд;
— Загальний суд;
— спеціалізовані суди.

Справи, які слухає Європейський суд

- справи про порушення (статті 258–260 TFEU);
- усі звернення щодо ухвалення попереднього рішення (стаття 263 TFEU);
- позови про скасування, подані державами-членами проти установ ЄС (за винятком Європейської Комісії);
- позови про скасування, подані установами ЄС проти інших установ ЄС.

Види позовів про правопорушення

- За позовом Європейської Комісії до держави-члена за порушення права ЄС (ст. 258 TFEU).
- За позовом держави-члена до держави-члена за порушення законодавства ЄС (ст. 259 TFEU).
- За позовом Європейської Комісії до держави-члена за невиконання судового рішення щодо порушення ст. 258 TFEU (ст. 260 TFEU).

ПІДСТАВИ ДЛЯ ПОЗОВУ

- нездійснення або часткове/неповне здійснення транспозиції директиви;
- нездійснення імплементації директив,
- дублювання у національних нормативно-правових актах норм регламентів, що фактично підриває їхню пряму дію;
- нездійснення імплементації рішень (особливо коли йдеться про ухвалені Європейською Комісією рішення щодо повернення державної допомоги);
- незастосування законодавства ЄС (зокрема до публічних закупівель);
- суперечність внутрішньодержавного законодавства Договору про функціонування Європейського Союзу (наприклад, принципу вільного руху товарів).

Європейський суд з прав людини

ПРАВО НА ЗВЕРНЕННЯ МАЮТЬ:

- держави-учасники конвенції;
- окремі фізичні особи або їх групи;
- неурядові організації.

Секретаріат ЄСПЛ. Склад суду.

- Секретаріат ЄСПЛ:
  - канцелярія,
  - доповідачі,
  - інші працівники.
- Склад суду:
  - одноособовий склад,
  - комітети,
  - палати і Велика палата.
- Компетенція комітетів, палат і Великої палати.

- Комітет міністрів.

Юрисдикція ЄСПЛ та основні критерії прийнятності скарг до ЄСПЛ

- права, що захищаються ЄКПЛ (ratio materiae),
- правило шестимісячного строку (ratio temporis),
- вичерпання національних засобів правового захисту,
- res judicata,
- зловживання правом на звернення,
- принциповість порушення гарантовано ЄКПЛ права.

Учасники розгляду справ у ЄСПЛ

- Заявники:
  - держави-учасниці РЄ,
  - громадяни,
  - неурядові організації,
  - групи осіб, які потерпіли від порушення ЄКПЛ.
- Урядові представники.
- Правила участі третьої сторони.
- Свідки, експерти.
- Участь комісара РЄ з прав людини.

Порядок розгляду справ ЄСПЛ

- Відкриття провадження у справі.
- Вилучення заяв із реєстру справ.
- Досягнення дружнього регулювання на будь-якій стадії провадження.
- Слухання справ у відкритому засіданні.
- Порядок ухвалення рішень.

Умови прийнятності скарги (стаття 35 Конвенції)

1. - вичерпано всі національні засоби юридичного захисту;

   - впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

2. Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі статтею 34, якщо вона:

a) є анонімною; або

b) за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

a) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

b) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.

Умови прийнятності скарг та доступ до ЄСПЛ

право на доступ до суду, закріплене у 6 § 1 Конвенції, не є абсолютним: воно може бути піддане допустимим обмеженням, оскільки вимагає за своєю природою державного регулювання. Держави-учасниці користуються у цьому питанні певною свободою розсуду. Однак Суд повинен прийняти в останній інстанції рішення щодо дотримання вимог Конвенції; він повинен переконатись у тому, що право доступу до суду не обмежується таким чином чи такою мірою, що сама суть права буде зведена нанівець. Крім того, подібне обмеження не буде відповідати ст. 6 § 1, якщо воно не переслідує легітимної мети та не існує розумної пропорційності між використаними засобами та поставленою метою (див. *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*).

Вилучення заяв із реєстру (стаття 37 Конвенції)

Суд може на будь-якій стадії провадження у справі прийняти рішення про вилучення заяви з реєстру, якщо обставини дають підстави дійти висновку:

a) що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або

b) що спір уже вирішено; або

c) що на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Передання справи на розгляд Великої палати (стаття 43 Конвенції)

1. Упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.
2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.
3. Якщо колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

4. Огляд судової практики Європейського суду щодо захисту споживачів фінансових послуг.

***Справа C-169/14 Horaţiu Ovidiu Costea v SC Volksbank România SA*.**

- *Фактичні обставини*: звернення щодо ухвалення попереднього рішення подав Judecătoria Oradea (Румунія) у ході судового процесу між паном Costea і SC Volksbank România SA щодо заяви про несправедливість певної умови кредитної угоди.
- *Ключове питання, яке постало під час національного судового провадження*, чи можна вважати позивача, практикуючого юриста, споживачем у розумінні Директиви 93/13/ЄС.
- *Рішення:* Суд вирішив, що стаття 2(b) Директиви Ради 93/13/ЄЕС означає, що фізичну особу, яка займається професійною юридичною діяльністю та укладає з банком кредитну угоду, у якій не конкретизовано призначення кредиту, можна вважати «споживачем» у розумінні цієї статті, якщо ця угода не пов’язана із професійною юридичною діяльністю цієї особи. Той факт, що борг, який виникає у зв’язку із цією угодою, є забезпеченим іпотечною позикою, узятою фізичною особою як представником своєї юридичної компанії і пов’язаною з товарами, призначеними для виконання цією особою професійних обов’язків, як-от будівлею, що належить цій компанії, не є суттєвим із цього погляду. Значення: державним органам України необхідно узяти до уваги це рішення, оскільки воно додатково роз’яснює зміст терміна «споживач», використаного в Директиві 93/13, а також в інших директивах у сфері захисту прав споживачів.

C-96/14 Jean-Claude Van Hove v CNP Assurances SA

- *Фактичні обставини*: звернення щодо ухвалення попереднього рішення подав tribunal de grande instance de Nîmes (France) у ході судового процесу між паном Van Hove та CNP Assurances SA щодо нібито несправедливої умови страхового договору, який містить означення терміна «повна непрацездатність» для того, аби зазначена вище компанія забезпечувала покриття виплат на погашення іпотечної позики, узятої паном Van Hove.
- *Рішення*: Стаття 4(2) Директиви Ради 93/13/ЄЕС означає, що умова страхового договору, призначена забезпечити, щоб виплати кредитору на погашення позики покривалися лише в разі повної непрацездатності позичальника, може вважатися винятком, установленим у цій статті, лише якщо суд, що звертається із запитом, дійде висновку про те, що: — по-перше, беручи до уваги характер, загальну структуру й положення договірної бази, а також її юридичний і фактичний контекст, ця умова встановлює суттєвий компонент договірної бази, і характеризує її, як таку; та — по-друге, така умова викладена ясною, зрозумілою мовою, інакше кажучи, є не лише граматично зрозумілою для споживача, окрім того, угода прозоро встановлює конкретне функціонування договірних домовленостей, яких стосується зазначена умова, та зв'язок між цими домовленостями і домовленостями, встановленими щодо інших договірних умов, так що споживач в змозі оцінити економічні наслідки для себе, спираючись на точні, зрозумілі критерії.
- *Значення:* це рішення є важливим для українських правотворчих органів, оскільки воно містить тлумачення Судом статті 4(2) Директиви 93/13/ЄЕС. Варто приділити особливу увагу, між іншим, пунктам 33–39, які містять тлумачення Судом терміну «головний предмет угоди», і пунктам 40–49, у яких йдеться про тлумачення понять «ясна, зрозуміла мова».

C-143/13 Bogdan Matei, Ioana Ofelia Matei v SC Volksbank România SA

- *Фактичні обставини*: звернення щодо ухвалення попереднього рішення подав Tribunalul Specializat Cluj (Румунія) у ході судового процесу між паном і пані Matei та SC Volksbank România SA щодо нібито несправедливих умов споживчих кредитних договорів, які передбачають, по-перше, «плату за ризик» установлену Volksbank, і, по-друге, надають Volksbank право за певних умов змінювати відсоткову ставку в односторонньому порядку.
- *Рішення*: Стаття 4(2) Директиви Ради 93/13/ЄЕС означає, що терміни «головний предмет договору» і «адекватність ціни й винагороди, з одного боку, на відміну від надання в обмін товарів чи послуг, з іншого боку» по суті не охоплюють види умов, що їх містять кредитні угоди, укладені між професійною установою і споживачами, як-от у розглядуваній справі, які, з одного боку, за певних умов дозволяють кредитору змінювати відсоткову ставку, а з іншого боку, передбачають «плату за ризик», установлену кредитором.
- *Значення:* це рішення важливе для українських правотворчих органів. Воно доповнює наявне тлумачення статті 4(2) Директиви 93/13/ЄС, і його необхідно враховувати під час розроблення відповідних положень національного законодавства